

Borgehages helt unika natur

av Ingrid Klefbäck (text & foto)

Som namnet antyder var Borgehage by före 1818 en hage till Borgholms slott (borgen) eller rättare sagt till Kungsgården. Marken som tillhör byn, har under årtusende varit påverkad av människan. Det är ett kulturlandskap.

Borgehage är omgärdat av naturreservat och Natura 2000 områden.

Borgehage byalag beslöt 2015 att ansöka om LONA-bidrag (lokal naturvårds-satsning) för att restaurera Borgehage natur. Byalaget fick 100 000 kr för att genomföra en inventering av alla olika arter (insekter, svampar, lavar, mossor och kärlväxter) samt att ta fram en skötselplan. Eftersom området är känt sedan tidigare av biologer, fick vi de allra bästa experterna i Sverige till vår hjälp.

Skötselplanen var klar i december 2016. Resultatet var över förväntan!

Borgehage by är ett av de områden i norra Europa som har störst mångfald och flest rödlistade arter, och naturen består av både alvar, ekskog och strandmark.

Borgehage är med andra ord ett **Mini Öland**, som har extremt många rödlistade arter.

Nu har Naturvårdsverket satsat pengar i form av ett KOMET-projekt för att restaurera naturen i Borgehage. Länsstyrelsen håller nu på att ta kontakt med alla markägare för att sätta igång med den stora restaureringen av marken i Borgehage.

Om vi börjar med alvaret är den södra delen nästan helt igenväxt. När jag var barn fanns det endast en björk, resterande buskskikt bestod endast av enar och vildrosor eftersom byns hästar betade där.

Alvarmarkerna som finns i anslutning till Borgehage är idag genomgående i en fas av stark igenväxning. Framför allt slån- och enbuskage utgör ett hot mot alvarmarkerna och det extremt artrika ekosystemet som hör hemma där. Naturvärdesmässigt är alvarmarken vid Borgehage och Borgholms alvar viktig, även ur ett nationellt perspektiv, för ett flertal arter som här har sin hemvist. Området är avgörande för deras fortsatta nationella existens. Blå örtlöpare *Lebia cyanocephala*, bladbaggen *Chrysolina limbata*, svartfläckig blåvinge *Maculinea arion* och blank skulderlöpare *Cymindis humeralis* är exempel på några av de hotade arter, som finns i de fortfarande skötta delarna av området. Bara under förstudien 2016 noterades drygt 30 rödlistade insektsarter på Borgehages alvarmarker. På alvaret finns en rik flora av olika kärlväxter. Hylsnejlika *Petrorhagia prolifera* är sårbar (VU) och de främsta hoten är upphört bete och igenväxning. Det samma gäller för toppjungfrulin *Polygala comosa*, våradonis *Adonis vernalis*, ullsmörblomma *Ranunculus illyricus*, men också orkidéerna krutbrännare *Neotinea ustulata*, johannesnycklar *Orchis militaris* och grönvit nattviol *Platanthera chlorantha*.

Grönvit nattviol *Platanthera chlorantha*

Under hela 1950- och 60-talet växte ängsnattviol *Platanthera bifolia* subsp. *bifolia*, som luktar så gott då mörkret faller, rikligt på alvaret och strandmarken. Under mitten av 90-talet hade ängsviolen minskat medan grönvit nattviol *Platanthera chlorantha*, som inte doftar så tydligt, börjat dyka upp. Nu finner man enbart grönvit nattviol rikligt på alvaret, men också nere på strandmarken. Här är ett tydligt exempel på att ängsnattviolen, som föredrar ljus och betad mark, minskar medan den grönvita, som föredrar skugga och igenväxning, ökar. Olika arter gynnas eller missgynnas, när betingelserna i ett område ändras. I Borgehage ändrades floran radikalt, när markerna inte längre betades.

Det finns också rika populationer av de hänssynskrävande (NT) arterna backtimjan *Thymus serpyllum*, jordtistel *Cirsium acaule* samt ljus solvända *Helianthemum nummularium* subsp. *nummularium*.

Hösten 2017 hittade man rikligt av svartnande fingersvamp *Ramaria broomei* (EN),

som sedan 1990 bara har hittats på fem andra platser i Sverige.

Andra svampar är i huvudsak olika buk-svampar såsom röksvampar (*Bovista* spp., *Lycoperdon* spp.), stjälkroksvampar (*Tulostoma* spp.) och jordstjärnor (*Geastrum* spp.) samt hagvaxingar *Hygrocybe* spp., rödlingar *Entoloma* spp. och olika små fingersvampar. Alvarets svamparter är starkt beroende av en lagom hävd, som inte bara håller den viktigaste biotopen ängshavretorrängen nedbetad, utan också bidrar till viss störning av markskiktet.

I lövskogen längs Nedre Gärdesvägen växer flera sällsynta gräs som skogskorn *Hordelymus europaeus*, skugglosta *Bromopsis ramosa* och strävlosta *B. benekeii*. På våren kan man se Sankt Pers nycklar *Orchis*

Svartnande fingersvamp *Ramaria broomei*

Skugglosta *Bromopsis ramosa*

mascula, mattor av myskmadra *Galium odoratum*, liljekonvalj *Convallaria majalis* och vårärt *Lathyrus vernus*.

Det finns även en lång rad ovanliga svampar, främst sådana som via mykorrhiza är knutna till rötterna av skogsek och hassel. Bland de ovanligare arterna som, trots en svampfattig höst, hittades under 2016 kan nämnas en lång rad stora soppar knutna till

Vårärt *Lathyrus vernus*

skogsek. Det gäller falsk djävulssopp *Rubroboletus legaliae*, som är det första säkra fyndet på Öland, sommarsopp *Butyriboletus fechtneri*, bronsopp *B. appendiculatus* och bleksopp *Hemileccinum impolitum*. De flesta av ädellövskogens svampar trivs bra i mer ljusöppna och mosaikartade skogar, längs skogsbryn, vägkanter, stigar och liknande.

Under 2016 gjordes även ett kortare besök i ädellövskogen tillsammans med biologen och bryologen Henrik Weibull varvid flera intressanta fynd gjordes som påvisar värdet av bete, klövtramp och ljusluckor i ädellövskogen. Bland annat återfanns muddermossa *Physcomitrella patens* som växte i en trampad liten skogssump. Arten var inte sedd på Öland sedan 1911!

Längs åkrarna nedanför lövskogen växer på många platser i hundratals den fridlysta knippnejlika *Dianthus armeria* (EN).

Falsk djävulsopp *Rubroboletus legaliae*

På en av åkrarna, som ligger i träda, växer knölvial *Lathyrus tuberosus* mycket rikligt. Växten är fridlyst och rödlistad som sårbar. (VU). Carl von Linné tyckte att knölvialen var bättre föda än potatisen och man äter den som sparris. Nu är det inte längre tillåtet att gräva upp knölnarna eftersom arten är fridlyst.

Vi fortsätter sedan vår vandring ner till strandmarken, som i likhet med övriga miljöer, är stadd i stark igenväxning, efter att tidigare ha betats av byns hästar. Endast mindre våtmarksområden, samt mer välfrekventerade områden, har behållit sin öppenhet. På fackelblomster *Lythrum salicaria* lever i de norra delarna av strandängen, strax söder om Solliden, den mycket sällsynta fackelblomskinnbaggen *Adelphocoris ticinensis* som klassas som starkt hotad (EN) på den svenska

rödlistan. I anslutning till badplatsen noterades gnagspår på krissla *Inula salicina* av svartbent sköldbagge *Cassida murraea*, en sällsynt och lokalt förekommande art. Krisslan har varit borta, men när man

Knippnejlika *Dianthus armeria*

Knölvial *Lathyrus tuberosus*

slagit vegetationen, har den dykt upp igen på tre ställen (2016). Även korskovall *Melampyrum cristatum* har vid röjning återkommit i stora mängder. Både uteblivet bete och alltför hårt bete utgör hot för korskovallen. Den föredrar öppna vegetationstyper och klarar inte konkurrens av högvuxna gräs och örter. Korskovall hämmas även av hårt bete eftersom den, genom att den är ettårig, måste ha en säker fröproduktion.

Stor sötväppling *Melilotus altissimus* breder nu ut sig rikligt kring badplatsen liksom smultronklöver *Trifolium fragiferum*, gatrödtoppa *Odontites vulgaris*, dvärgarun *Centaureum pulchellum* och backnejlika *Dianthus deltoides*. Alla dessa växter, som fanns då hästarna gick och betade, kommer

rikligt tillbaka då man slår ängarna på hösten. Vid Ålevikens södra sida växer gott om rödblåra *Silene dioica*, som är vanlig på fastlandet men sällsynt på Öland.

På 1980-talet planterades äppelträd på strandmarken för att djuren skulle få mat. En man från trakten ympade dessa träd med olika äppelsorter. Man behöver röja så att dessa fruktträd åter får luft runt sig. Det finns också ett päronträd, en vitpil *Salix alba*, samt många ekar som har vuxit upp på strandmarken.

Nere på strandängen och i skogen närmast stranden kan man bl.a. se och höra rödhake *Erithacus rubecula*, rosenfink *Carpodacus erythrinus*, gräshoppsångare *Locustella naevia*, gråhäger *Ardea cinera*, havsörn *Haliaeetus albicilla* och gulsparv

Korskovall *Melampyrum cristatum*

Emberiza citrinella. I Åleviken finns större vattensalamander *Triturus cristatus* och på strandmarken kan man finna långbensgroda *Rana dalmatina*.

Rester av de höga naturvärdena, som hävden upprätthållit, finns fortfarande på mindre ytor, där man kan finna gnagspår av frossörtsjordloppan *Longitarsus tristis* som går på toppfrossört *Scutellaria hastifolia*. På ängsvädd *Succisa pratensis* lever den lilla sällsynta fjärilen kärrantennmal *Nemophora minimella*.

I kärret mellan badplatsen och hamnen, som tidigare har betats av hästar fram till 1980, finns Ölands idag största förekomst av strandviol *Viola stagnina*, men också stora bestånd av ängsvädd, toppfrossört, lökgamander *Teucrium scordium* och strandklo *Lycopodium europaeus*.

Nu är dessa höga naturvärden hotade då Borgholms kommun vill bygga ett stort antal dyra villor på den befintliga åkermarken. Borgehage Byalag har kämpat mot kommunen och byggföretaget Classon & Andersén i Kalmar sedan 1990 för att förhindra denna byggnation.

Har nutidsmänniskan rätt att förstöra denna unika natur som människor och naturen tillsammans har skapat under årtusenden?

Ingrid Klefbäck
Borgehagevägen 71
387 92 Borgholm

Gnagspår av frossörtsjordloppa *Longitarsus tristis* på toppfrossört *Scutellaria hastifolia*.